

ZEMTURS

LATGOLAS NŪVODA NEDEĻAS LAIKKROKSTS

Nr. 12 (100)

1997. GODA 21. MARTS

CENA 5 SANTIMI

ŠYMĀ PASAULĪ 100 «ZEMTURI»



LATGOLAS POPULARŌKAIS DZEJŅĪKS UN RAKSTŅĪKS ANDRIS VĒJĀNS UN LATGOLAS DEMOKRATISKŌS PARTEJIS VAĻDIS PRIKŠSĀDĀTŌJS VALDIS LAUSKIS AR «ZEMTURI»

JEZUPA DANOVSKA FOTO

KŌRSOVAS VŌRDS SKAŅ LATVEJĀ

Vēl šūboldin Latvejas Lauksaimniecības universitatē un cytur var atrast materialus par naseneju pagotni — 1996. godā Vacaucē nu 24. leidz 26. augustam reikotēs Lauksaimniecības izstodes daleibnikim. Jōs katalogā storp apmāram pussymta daleibnikim radzams ari Kōrsovas vōrds — kai vins nu svareigōkajim daleibnikim mynāta vaļsts ryupneica Kōrsovas «Stars». Un, kai par breinumu, adresē sasaglobōjis ilas vacais Puškina nūsaukums! Taitod, nazkod tik plaši apjyusmōt bejušo Kōrsovas un tagadejō Ludzas rajona presē ryupneica vēl dzeivoj! Lai jai lobas sekmes!

Storp cytu, VR Kōrsovas «Stars» ražoj kultivatoru K-2.2, K-2.8, K-3,2 (S — veida atspersors, vōceja, komplektā pidojōv augsnas izleidyndzinošas rulli), orklus AAA-3-35 un AAA-2-35, divu un treju korpusu, Kvernlanda tipa aizsardzeiba pret akminim...

Par speiti godim un pōrvērtēibom. Kōrsovas «Stars» dzeivoj!

JŪLIJS TRŪPS

AR PUTNIM DABASŪS

Maja beigōs un juņa sōkumā Viļānūs Laksteigolu solā un stadionā izskanēs Latgolas Džišmu un deju svātki — tū uzskotamī par nūvoda pyrmū gūda parōdeišonu tautas mōkslai jaunajā Latvejā. Pyrms kara Daugavpilī Latgolas džišmu festivals apsarōve Latvejas Republikas krisšonas breidi. Bet šūreiz icarāta džišmu un deju gora paceļšona putna lidōjumā — tai nūlāmuši svātku reikōtōji, tōpēc ari svātku vīta ir Laksteigolu, Ceiruļa un Zvērbuļa sola. Ari svātku reikōtōju vīna ūtra gūda vōrds nōk nu putnu dzymtas...

Divi dienas Viļanus (31. V — 1. VI) piskandyōs un pidoncōs apmāram 2000 daleibniku na tikai nu Latgolas, bet ari Reigas. 1. martā nūsaslēdzēs Viļānūs koncertēt grybātōju uzskaitē, bet jau niu skaidrs, ka svātki var nūtik. Programma gatavōta jau godu, tagad golvonais sagōdōt vysu organizatoriskū un finansialū, kū prasēs festi- vala laiks.

Žāļ, ka vins ūtrs pogosts tūmār lidzās atbalsteit Latgolas 1. Džišmu

svātku ideju un praktiskū izpildējumu, tūmār tauta ir nūdzidōjuse ari daudz bēdeigōkūs laikūs. Nav šaubu — «Lelō Džišmu dina Viļānūs» nūtik.

Vosora byus bogōta ari ar cytim koncertim. Jau marta sōkumā Viļānūs Rēzeknes un Jākubpiļs rajona ansambli koncertēja festivala «Batica-97» skates programmā. Itys ir laiks pūstis 1998. goda Latvejas Džišmu un deju svātkim Reigā. Sovu gataveibu tam Reigā naseņ apliecyņōja Rēzeknes rajona veiru kōris «Olūts».

Cikom tauta dzid, tikom jei ari dzeivoj.

JŌNS BONDARS,

ZEMŅĪKS, LATVIŠU NACIONALŌS PARTEJAS PŌRSTŌVS LATGOLĀ KUR VĪTA LATVIŠIM?

Februari pīsadaleju TV BIK organizātājā diskusejā par Daugavpiļs multinacionalō kulturas centra politiku minoritašu vaicōjumūs. Sarunā par tū sovu vidūklūs paude gon mynātō centra vadeitōji, gon Latgolā pazeistami politiskūs organizaceju, kulturas bidreibu darbiniki.

Grybu oponēt multinacionalō centra kungu idejom. Tōs byutu: vysom kulturom un nacejom Latvejā ir vīnaidas tiseibas, nīvīnam Latvejā nav jōsagloboj nacionalō identitate.

Latvejā jōatteista kaut kas leidzeigs «padomju tautai», sapludynojuēt vysas kulturas un nacejas.

Maņ, LR pilsōnam, ir svešas kosmopolitisma idejas, jo latvišim nabyus cytas zemes — Latvejas. Tōpēc tīši latvišim jōsagloboj nacionalō identitate, volūda, kultura un Latvejas vaļsts. Myusu tauta šūdiņ ir katastrofalā stōvūklī — izmērst. Un kur tod ir vīnaidas tiseibas latvišim atticeibā pret cytom tautēibom? Pēc padūmu okupacejas tautas lobōkū daļu deportēja, iznycynōja sovetu nōves nūmetnēs, pōrkryvōja. Bet genocids turpynojas ari tagad — mes asam kolpi sovā zemē! Biznesā dominej cyttautiši, bet latviši ir vīn lātais dorba spāks. Vīnaidas tiseibas bauda tī latviši, kuri beja augstōs vītōs kompartejā un čekā, kuri pagīva sazazagt un veidoj biznesmeju eliti, sasadorboj ar krīvu un Rītumu

mafeju. Bet tauta it pūstā un nabadzeibā, tōpēc kleist runas par «lobajim» komunistu varas laikim. Maņ likās, ka šys mōksleigais haoss teik radeits, lai tauta nu breiva prōta grybātu byut lelajā austrumu imperejā.

Dūmoju, ka Daugavpiļs multinacionalōs kulturas ceņtini ir latvišu nacejas iznycynōšonas politika. Kai lai sovaižōk saprūt vysu kulturu, tautu sapludynošonu vīnā?

Tōpēc, latviši, tūmār byusim kungi sovā zemē! Runōsim latviski, dzidōsim latvišu dzismes! Saglobōsim sovu identitāti, kultury, turēsim gūda myusu seņču tykumus, cinēsīm myusu vēsturi. Atgōdyndōsim vysim un vysur — mes asam latviši!

Šeit ir Latveja un vaļsts limini jōrysynoju vaicōjums par cyttautišu repatriaceju.

ALBERTS BUDŽE

VATIKANA RADIO — 66

12. februari Vatikana radio svinēja pastōvēšonas 66. godadinu. Pyrmais raidējums — pāvesta Pija XI uzruna latīņu volūdā izskanēja 1931. goda 12. februari.

Sōkumā Vatikana radio raidēja tikai divōs volūdōs, bet jau 1939. godā par pāvesta Pija XII konsekrešonas ceremonēju vēstēja deveņos. Sōcūtūs II pasaulā karam, radio izveidoja informacejas biroju, kas nūsadorbōja ar pazudušū karaveiru un civilpersonu meklēšonu.

Ar leidzeigu uzdevumu 1948. goda 2. septembrī Vatikana radio sōce raidēt ari latvišu volūdā, kura tod nu klīva par raidējumu 19. volūdu.

Kai pyrmais latvišu raidējumu redakcejā sōce strōdōt jezuitu tāvs Pōvuls Bečs, kurs tūlaik izasaistēja Italejā dzeivojūšūs latvišu — bejušūs karaveiru un bēglu goreigajā aprypē. Kod P. Bečs izceļōja uz Australeju, dorbu Vatikana radio pōrjēme P. Cirsis seniors. Tūlaik jys vēl nabeja beidzīs studejas Gregora universitatē. Bet 1950. goda 3. majā darbeibu Vatikana radio latvišu redakcejā uzsōce jezuitu tāvs J. Kučinskis, kurs tū sekmeigi turpynoju ari pa šai dinai. Šymūs godūs nūsamainējuši vairōki darbiniki.

24 godus Vatikana radio strōdōja tagadejais Lipōjas veiskups A. Brumanis, ilgus godus tī aizvadējis M. Rasupe, studeju godūs strōdōja

Lai kai beja, kai nabeja, bet šūdiņ «dinas gaismu» irauga 100. «Zemtura» numers! Nabeja vīgli da jō dait ni redkolegejai, ni izdevējam. Bet, paldis Divam, tys ir nūticis! Myusim var pōrmest taidu voi cytaidu tryukumu, bet asam vīneigais izdavums vaļsti latgaļu volūdā. Kam to jei ir kai sportyska aizraušona, sok, palauzeit mēli var, kam to ari izteiksmes leidzeklis. Vysi myusu autoru kahortas seniari labprōt roksta tai sauktajā P. Stroda ortografejā, kur daudzī vōrdi un jys formas nikō īpaši naatsākir nu literarōs vaļsts volūdas, cyti, godūs jaunōki, «lauž» jaunajā «uo» mēlē un ceņšas atrast taidus vōrdus, par kurim leidzcylvākim pat sapynūs nav rōdējis, kai O. Seiksts un «jō draudze». Redkolegeja ir cīši nūlāmuse, ka seviškus volūdas «gryudus» nasaceņss «atsanalōt» — lai it tautā, kai autors radējis. Bet golvonī roksti tūmār teik «pikemmāti» leidz veiskupa volūdai un par tū nūmūdā vīnmār ir LKC izdevniceibas vadeitōjs, Treju Zvaigžņu ordeņa kavalers un mōkslas magistrs Jāns Elksnis, kurs avizē pylda ari vairōk kai pītieigū korektora pīnōkumu, reizem pajamūt tolkā sovu darbinikus voi Rēzeknes Augstskūlas studenes. Izdevējam Ontonam Rancanam ir tys pīnōkums godēt, lai byutu kaidis santims, kū samaksōt tipografejai par jōs pakolpōjumim nu salikšonas leidz ispišonai, pasateicam cinejamajam Markam Bruzgulam, grōmotvedei J. Rudzišai un SIA «Latgales druka» tipografejas vadeitōjam Ingum Gaillumam, kuri «pasaver caur pērstim», kod kaidu reizi šei nauda nav sadabōta! Vēl izdevēs taisa maketus, losa kūpā rokstus, pasateicam salicējai un

aplauzējai, kuru vōrdi un uzvōrdi losomi kotra numera beigōs. Taipat ar gūdaprōtu strōdoj redkolegejas lūceklī A. Spōgis (Vōceja), P. Zeile (Reiga), O. Slyšans (Bolvu rajons), P. Gleizdāns (Rēzekne), V. Trojanovskis (Ludza) un cyti, kuri gon roksta poši, gon sauc paleigā cytus. Vēl pi aktivōkajim autorim pīsabidrōjuši P. Lōcs, kura aizgōdeibā ir latgališu rakstniceibas muzejs Piļcinē, J. Trūps, kurs «Zemturi» izlaiž pasaulē caur radio «Breivō Eitropa» Prāgā, kur sovukōrt avizes draugu pulkā ir tōs darbiniki Dainis Mjartāns un Valdis Labinskis, pats roksta dzejā un prozā, Normunds Dimants nu Jersikas, kurs tagad veiksmīgi «pōrzasvīdis» uz latgaļu volūdu un naapguris syuta dzejūlus, pōsokas un cytaida veida prōzu. Vēl pi myusim strōdoj profesors J. Zelonka, prāvests Alberts Budže, Leonards Ērts nu Aizkraukles, dzejniks Andris Vējāns, Jōns Broks—Eisāgs nu Talsim, Adolfs Bōrbals nu Jaunkalsnovas un cyti — jys roksti bīzi pasarōda loppusēs. Vēl daudz taidu, kuri rešōk publicejas... Šymā svātku reizē vysim sokom paldis!

Symts numeru nav daudz, bet, jo pajam tū, kai jī myusim nōk, tod jau seņ aizpelneita vīta Ginesa rekordu grōmotā... Leidz tū tōli, bet nupat sajmīta ziņa, ka izdevniceibas nōms «Patits» jō golvonō redaktora Anatolija Kameņeva personā taisōs izdūt Latvejas Rekordu grōmotu, tod pīteikumū uz turīni jau gatavojom aizsyuteit...

Īpaša myusu pateiceiba A. Jūrdža fonda vadeitōjim J. Dimantam un A. Spōgim, A. Čačam Grand Rapidūs (ASV) un daudzim cytim par materialū atbolstu!

vālōkais veiskups V. Ņukšs, tagadejais liturgikas profesors A. Solims, Nabadzeigō Jezus Bārna kongregacejas mōsa Tereze Bondare nūstrōdōja 16 godus. Vēl jōmiņ brōji Paskalis un Andris Marija Jerumani.

Pōšlaik Vatikana radio latvišu sekceja strōdoj studenti, kuri zynōšonas papyldynoju Romas augstskūlōs. Darbiniku skaits pōrsnādz četrus symtus, ik dienas raida vairōk na kai 30 volūdōs. Vēl 12 volūdōs raidējumi ir regulari, bet na kotru diņu, pīmāram, igauņu volūdā — tikai svātdinōs.

Golvonais Vatikana radio mērkis palik namaineigs — sludynoēt tautom kristēigū vēsti un katolicisma centru Vatikana vīnōt ar dažaidom pasaulā vaļstim.

Programmu direktors, jezuitu tāvs Frederiko Lombardi sovā intervejā uzsvēre, ka padejōjis mēnešus Vatikana radio paplašynōjis translacejas ispējas, gondreiz vysi raidējumi pi klausātōjim nūnōk pa satelitu ceļu. Tys sovukōrt dūd ispēju šūs raidējumus retranslēt vītējus radiovīļņūs, kai tys jau nūteik kotru diņu Leitovā.

Cerēsīm, ka ari Latvejas radio sōks Vatikana raidējumu retranslaceju kai Amerikas bolsā.

BYUS AUSTRUMLATVEJAS VESELEIBAS APRYUPES CENTRS?

Myusu diņu rakstureigōkō īzeime tei, ka kotrs ceņšas kū maineit, reorganizēt, pōrveidōt un pōrtaisēt, pēc tam tikai dūmoj, kas nu tō varātu iznōkt un kas ir iznōcis. Naseņ rajonu padūmēs sprīde un lēme, kū delegēt uz sakaru uzjimšonu ar vaļsts Slymūs kasi, bet tagad veseleibas aprypē jau jauns pavērsiņs.

Taitod, pēc projekta Veseleibas apryupes regionu mērkis byus idzeivōtōjim dūt vīnaidas ispējas sajmīt medicīniskūs pakolpōjumus naatkareigi nu pīroksta un dzeives vītas, racionalī izmontōt regionūs asūšōs dōrgōs medicīniskōs tehnoloģejas, padareit tōs pīttamas vysim idzeivōtōjim, atvīglōt nūrekinus par sajmītajim pakolpōjumim, racionalī koncentrēt un izvītōt naudas leidzekļus ōrstniceibas istōdēs jaunu tehnoloģeju īgōdei un atsevišku nūzaru atteisteibai, kvalitatīvu medicīniskū paleidzeibu

tyvynōt idzeivōtōjim.

Skaņ tys skaiti un vylynūši, lai ari nav eisti saprītams, kōpēc tehnoloģiskōs ikōrtas, bet na konkretas tehniskōs itaisēs voi īreices. Lai, laikam jau tai smukōk, bet myusim vēl vairōk īnteresēj, kur tod byus šys centrs — Rēzeknē voi Daugavpilī, kas nu tō atsaticas uz Preilim un Krōslovu, Ludzu, Bolvu nūvodu, kai parosti, ceņšas pīslatīt Vydzemei. Idejas autori jau smolki aprekinōjuši, cik un kur kaidis idzeivōtōju sastōvs, cik dorbaspejēgūs un cik bezdarbiku. Izstrōdōts nūlykums un gleiši nūformāts plakāts, kas nu kuram pasakļaus «nu augšas uz leju» — strategiskō vadeišona, koordinaceja un metodiskō vadeišona, kai pa itim kanālym plyuss finanses nu Centralō fonda (Slymūs kases) uz regiona veseleibas apryupes padūmi, caur teritori- alajōm slymūs kasem leidz pakolpōjumu snidzējim.

Naisadzilinūt seikumūs pīsavērssim tikai vīnam: jo tagad uz rajonu leidzeklī nu Centralō fonda «it pa taisnū», tod byus vēl kaidis vīdejas pūsms, kurs jūs šķīrōs, leidz palaisis tōļōk — byus jōuztur vasals štats darbiniku, it kai myusu vaļsti leidz šam tryucis īrēdju.

HRONIKA

18. martā pyrms 95 godim Zvērgzdines pogostā dzyma skūlōtōjs un dzejniks Daniels Grečs (1902—1986).

1937. goda 18. martā Reigā nūtyka Latgolas rakstniku vokors, kurā, Latvejas preses bidreibas aicyņōti, uzstōja A. Ancans, M. Apeļs, A. Eglōjs, J. Klīdzejs, A. Smagars un A. Sprūdžs.

19. martā pyrms 100 godim Bērpīļa pogostā dzyma skūlōtōja un publiciste Agnese Garijōne (1897—1979).

21. martā 65 godu jubileja radiorežisorei Antonijai Apelei (1932).

«TĀVU ZEMES KALENDARS»
1. martā (1882) Trepu pogosta Andžanu Kāļvūs dzimis gleznōtōjs Pīters Kalve, miris 1913. g. 11. februari Reigā.

6. martā (1912) Daugavpiļs aprinka Naujenes pogosta Dūdeļus dzimis profesors, katōju teologs, filozofejas doktors Bronislavs Kokins.

10. martā (1917) Eduards Kozlovskis (seniors) sōce izdūt avizi «Breivais Vōrds».

13. martā (1937) Reigā nūdybnyōta latgališu studentu bidreiba «Latgola».

16. martā (1882) Krystapilī dzymuse gleznōtōja Emma Ballmane, myruse 1969. goda 16. decembrī tīpat.

Sastōdēja

Viktors TROJANOVSKIS

REDKOLĒGIJA: Valija Berkina — Jēkabpils, Jānis Elksnis — Latgales Kultūras centra izdevniecība, Pēteris Gleizdāns — Rēzekne, Jānis Kokins — Daugavpils, Anita Petkune — Krāslava, Antons Rancāns — Preiļi, Antons Slišāns — Balvi, Viktors Trojanovskis — Ludza, Pēteris Zeile — Rīga, Jānis Žugovs — Rīga, ārzemju biroja vadītājs — Alberts Spoģis Minsterē

SERGEJS KUZNECOVS,
DPU PASNĪDZĒJS

SAVĪNEIBA, KURAS NABEJA

4. turpynājums

22. augustā Daugavpilī nūtyka jauna sanāksme, kurā pīsadalēja Dorba partejas CK pynā sastāvā, J. Pabēra grupa, tī nadaudzī LZP bidri, kuri nabeja atstōjuši šū partēju, kai ari opozicionāri nūskaņōti demokrātu partejas bidri. Paradoksāli, bet šūs demokrātu naapmīrynōteiba nabeja vārsta pret F. Zepu: par golvonū jūs kritikas objektu klīva demokrātu partejas formalais liders A. Dzenis, kurs sovu politiskū karjeru veidōja, pasateicūt teiši F. Trasunam, bet pēc latgališu sabidrīskōs dzeives patriarha nōves montōja jō deputata mandatu. Tys, ka A. Dzeņš ōtri aizmērsa nalaika politiskūs principus, un tys, ka sabidreibai klīva zynomi vairōki apšaubami jō darējumi (kod beja finančō ministra bidrs, voldūšū koalīceju atstōja tikai tōdēļ, ka naikliva Latvejas bankas padūmes sastāvā), grōve partejas reputaceju, un tys vyss izraisēja demokrātu jaunus protestus. Īpaši jōrunoj par studentim. Klajš karjerisms beja rakstureijs ari cytam demokrātu deputatam — F. Zepam. Gryuši ir spīlēt par šō talanteigō publicista un filologa uzskotu konsekvenci. Laikabidri uzskatēja, ka jō straujō karjera Demokratiskōs partejas ryndōs saisteita ar tyveibu katolīskōs bazneicas vadeibai, bet jau mynātais M. Bukšs jū atklōti nūsauce par arhiveiskupa A. Sprynговиčā cylvāku, kurs bazneicas augstōkū vadeību informēja par lītu stōvūklī sovā partejā un F. Trasuna nūdūmim. Jō kontrolē demokrātu kongress (Rēzekne, 25. jūļš, vadēja J. Volonts) apstyprynōja jaunū programmu un statusus, pījēme lāmumu par «plašu demokrātisku apvineibu ar radniceigom partejom», un tys vyss šymā gadējumā lyka saprast, ka vēlme nūdybynōt kontaktus ar «vinpadsmitnikū» lobeju spērmu. Taidā kōrtā konservatīvō latgališu centra apsavīnōšonas ideja formali nōce nu F. Zepa un A. Dzeņa.

Der pīzeimeit, ka par demokrātu partejas radniceibu teiši ar Zemnikū partēju F. Zeps sōce runōt tō goda sōkumā, bet kod klīva par «Zemnikū Bolsa» redaktoru, strauji izmainēja avīzes tōni un virzīni; polemikas vitā par mārānom latgališu partejom, kai tū darēja F. Trasuns, sōce tōs cyldynōt. Pēc demokrātu kongresa rokstā «Politiska izavesēļōšona» aiz acim-

radzamu faktu konstatacejas (tūs mozūs partēju, kuras ceinōs par iluzorim principim, laiks pagōjis) iteice apsavīnōšonu ar demokratim un Zemnikū partēju, jo jūs programmas asūt «Burtiski vīnāidas». Turpat uzmanēigi pībylda, ka šōs obas partejas nūsaucis kai pīmāru.

Kai reagēja V. Rubuļš? Lai ari LZP jūļa kongresa dokumentūs beja teikts (8. rezoluceja), ka nav vālama Zemnikū partejas principāli apsavīnōšona ar kaidu cytu «tagadējā momentā», partēju ikšējā statusā tūmār vajaga saglobōt ari tōļok. Pēc tōs līdera ībyldumim CK steidzeigi pījēme lāmumu, ka jōnūdybynōj oficiali kontakti ar demokrātu valdeību. Šymā konkretajā gadējumā ir acimradzama tō laika daudzūs partēju tendence paplašinōt sovu izpyldorganu funkcijas, bet kongresa nūzeimi samozynōt leidz vīnkōršas formulas sanōksmes līmīņam. Un tai — pasateicūt pīkšsādātōja autoritātei un spīdīņam kongress pījam dokumentu, kas pīlneigi pretejs šō augstōkū varas organa īprikšejam lāmumam.

Šūs divu partēju pynvarōtū pōrstōvu sarunas nūtyka 24. augustā. Runa gōja par tīm nūteikumim un platformu, uz kuras pamata varātu apsavīnōt «zemnikū» un «demokratū».

Nasaskotūt uz atveiškom pretrunom, principāli vīnōšonōs tūmār tyka panōkta, obas puses nūrunōja, ka rudini nūtikis ōrkōrteji kongresi, kuri apstyprynōs vīnōtas partejas izveidi. Vadeitōjim atlyka tikai disidentisma palikas, «apstrōdōt» īryndas bidrus un atlaseit lojalus delegatus.

Paraleli šai tyvynōšonōs kusteibai J. Trasuns, uz «demokratū» un «zemnikū» fona dorba partēja (vairōk par 1000 īryndas bidru, apmārān 50 nūdaļas) izaskateja ikšēji stabila, breiva nu krīzem un shizmas. DP kongress 25. jūli vinbaļseigi pījēme rezoluceju par nāpīcīšameību izveidōt plašu alian-si, bolstūtīs uz demokratejas principim. Kai šymā sakareibā minēja laikroksts «Brīvā Zeme», progresistu līderu jaunō taktika beja vārsta uz konkurentu maksimālu diskredītaceju, jo DP ceļtēs uzjimt sevī naapmīrynōtūs elementus nu cytom «zemnikū» partejom. Centritices tendēču pasastyprynōšona storp Latgolas pīlsōniskajōm partejom nūtyka uz socialdemokratu krīzes fona,

jī 1926. godā pōrdzeivōja divas škeļšonōs — majā un septembrī (1926. godā pōrbēdzēji izveidōja Latgolas socialistiskū strōdnīku un zemnikū partēju, kura atsaroda kreisi ekstrema, komunistim tyvā pozīcejā). Socialdemokratejas strauja nūsavōjīnōšona Latgolā pīspīde šū partēju, attīceibā pret cytom laiceigajom, kuras beja pa labi nu jōs, byut diferentai.

Prūtams, «zemnikū» līderu centīni izraisēja Latgolas socialdemokratūs nūpītnu satraukumu, jūs vadeitōjs Kārlis Būmeisters rakstēja: kamer mozōs socialdemokratu īnādnīku grupas ceinōs vīna pret ūtru, situaceja socialdemokratim labvēleiga. Tagad Latgolas politikajūs dabasūs sōce veidōtis spēaks, ar kuru vajadzēs rēķinōtis ari socialdemokratim. Vysslyktōkais jīm byutu, jo eventualajā pīlšōniskajā blokā hegemonēju īgytu taidi darbinīki kai V. Rubuļš vai A. Dzeņš, tod relatīvais politiskais leidzsvors nūvodā tyktu izjaukts — «zemnikū» partejas, kuras atsaroda pa vydu LSDSP un LZS, varēja sōkt slītīs uz lobū pusi.

Socialdemokrati bloka izveides ideju nāinterpreteja tikai negatīvi, jo ir mozas grupas un veidōjumi, jī uzskatēja, tautas politiskō apzīņa uz pīrīšku vērzōs ar bruņurupuča ōtrumu. Jo ir vairōki lely politiskī grupējumi, kotrs jūs sūlis palik īlgōk vālātōju atmiņā... Raugūtīs nu šō vidūklā, bloka izveidi var tikai atbaļsteit, uzskateja socialdemokrati, tys veicynōtū nūvoda paōtrynōtū politiskū izaugsmi. Autoraprōt, lobōk ceineitis ar «Vīnu lelu Belcebulu, nakai ar devenim mozim valnym». Dūmojūt, ka īcarātōs apvineibas pōrstōvi tagad lelōkā mārā nakai leidz šam juss sovu atbīldeību pret tautas masom, K. Būmeisters skeptiski vērtēja šaidas apvineibas stabilitāti bez spēceiga autoritara līdera, par kaidu varēja klīūt F. Trasuns. Vairōku vodūnu sovstarpejōs ambīcejas un apvineibas raibais sastōvs jau nu poša sōkuma nadeve styngru pamatu zam kōjom. Dīz voi šaida koalīceja varātu atrast sevī spēkus turpynōt pēctecēigū un principāli konfrontaceju ar klerikalim. Tū pošu var saceit par sociāly agrarim un cytim jautōjumim. «Bloka nūdūms gon lobs, bet tam mīsa gon laikam byus vōja» — ar šaidim vōrdim sovu prognozi pabeidze

mārōnūs socialistu ideologs.

Leidzeigu veidūklī atbaļstēja ari cyti Daugavpīļš izdavumi, pīmārān, neītrālais «Daugavas Vārds». Šei avīze cerēja, ka turpmōk Latvejas austrumu politiskō dzeive byus koncentrāta un pakļauta prognozēm. Centralū lūmu šeit spālātu «kristeigi» un «progrēstī» ar acimradzamu pyrmūs pōrsvoru. Šei prognoze beja samārā precīza.

Īcarātājai politiskū spēku pōrdīlokacejai daudz vitas vēļtēja ari «kristeigō» prese. Pretstōtā īprikšejīm godim, 1926. godā «Latgolas Vōrds» nīmoz napolīmīzēja ar «demokratim» un «zemnikim», bet ar lelu sporu uzbruka Dorba partejai. Naoficialū vīnōšonūs ar «kristeigajīm» ar sovstarpejōs kritikas pōrtraukšonu gon V. Rubuļa atbaļsteitōji, gon konservatīvi demokrati. Par tū, ka katōju partēja ar lelu interesi sekōja sovu laiceigū konkurentu apsavīnōšonōs procesim, līcynoj tys, ka «Latgolas Vōrds» plaši apgaismōja LDP un LZP likvidacejas kongresa dorbu 1926. godā oktobrī — avīzes slejōs publicēja pat citatus nu dorba protokolom. Reīgas preseī ar lūti mozīm izjāmumim samārā moz interesēja politiskī procesi provincīalajā Latgolā.

LDP un LZP ōrkōrteji kongresi nūtyka 1926. goda 3. oktobrī Rēzeknē, pīlšātas dūmes telpēs. LDP ōrkōrteji kongresa sagatavōšona nūtyka ar demokratiskūs proceduru pōrkōpumim. Divu mēnešu laikā kongresa organizatori nūdrīšynōja sevī ar nāpīcīšamū vairōkumu — pasateicūt izlaseitīm lojalym pogostu delegatim. Lelōkō daļa vītejūs organizaceju pōrstōvus īzavēļēja bez kūpsapulču zīņas un akcepta. Natyka īvārōts ari pōrstōvīceības princīps. Pīmārān, nu Leivōnim uz kongresu atbrauce pusdūcis «delegatu», lai gon pēc partejas statutim taidš varēja byut tikai vīns.

Kongresa daleībīnīki (apmārān 50 delegati nu 29 nūdaļom, pīkšsādātōjs J. Volonts) pōrsvorā beja jau īprikš ryupeigi atlaseiti un īzsejōti, par kū rakstēja «progrēstīstū» avīze, kongress pōrsaverte par radīnīku un padūtū pulcēšonūs. Tōdēļ ari pēški nūmyrušō partejas līdera politikas atbaļsteitōji, kuri pōrsvorā beja radikāli nūskaņōti studenti, tūmār nūklīva mozōkumā — jī kritizēja partejas dorba stylyl aizkulisēs un aīcynōja atsagrītū uz morāli pījamamu politiskū ītvi. Bet tys beja saucēja bolsš tuksnesi.

Nābeigums sekōs.

LEONARDS ERTS

EPOSS

«LATGALI»



Andryva Jūrdža fonda gūdolgas laureats dzejīniks Eugenījs Karūdznīks paguojušuo goda nūgalē kai leluokū dorbu sarakstēja eposu «Latgali». Juo īvodā roksta: «Latgaļu eposa varūps nav vīna persona (kai Luočplēsis) voi personu grupa (kai Kalevalā), kas dorbojās konkretā laikā, kam parstī vīna cylvāka myuža īlgums. Latgaļu tautas vēsturē i folklorā tryukst spylgtuoka prototipa eposa kai tradīcionalys varūpnoemys radeīšonai. Tuodēļ juomeklej cyta, apstuoklim atbīlystūša koncepcēja.

Ītuo eposa varūps ir poša latgaļu tauta vysā tuos etnyski socialajā daudzveīdeībā. Dazaidys personys i raksturi nu vysaidom sabīdreības apryndom, dažāidi vīsturiskī un aizvīesturiskī laikmatī, vysaidi tematī, kam bīži vīņ tryukst tūšys sīzetiskys sakareības, sovā kūpumā ari veidōj ītī eposu — mozaīku. Pī tam, tei ir atvārta literara forma: apjūmīs, darbeības laīks nav īrūbežyots. Eposa pamatstruktura ir teika, kuras sovokuort var veidout ciklus ar kūpeigu sīzetu, pīmārān Cyrmaļaužu, Azarzemū, Būru i Varūpteīkys. Teīkys apkūpyots gruomotuos: kotrā pa septēnis.

Kai zynoms, sevkura literatura lapnojas ar sovu nacionalū eposu kai tuos reprezentatīvi monumentalū sastuovdaļu. Tuodiel bēdeigi apszynuot, ka modernuos latgaļu literatūrys pastuoveīšonys trejūs godsymtūs vīel nav radīs sovā nacionalais eposs. Itys apstuoklis ir nūpītna myusu nacionaluo prestīža problema! «Latgali» tod nu ir pyrmais tuos rysynuojumus.

Leidz šai dīnai gaismu īraudzējuši trejs eposa «Latgali» sējumi. Pyrmais sastuov nu divom gruomotom: Cyrmaļaužu un Azarzemū teīkys, ūtrāis — ari nu divom gruomotom: Būru un Varūpteīkys. Trešais — nu vīnys, jīmā īvītuota vīna teika «Valnu Pūdars» (par keramikū Ontonu Šmulānu), var funkcionēt ari ūropus eposa kai patstuoveys līroepiskys dorbs — kulturvīesturiska varūpteika, kura pošlaik ījam centralū vītu vysā eposā — mozaikā. Tys īzskaidrojams ar juos lelū apjūmeigumu — ap 1200 ryndu.

Leidzīekļu tryukuma dīel «Latgali» nav nūdrīkuots, bet īzdīts tikai 10 eksemplarūs kai mašynroksta kserokopejas. Autors roksta, ka ar šū, 29. pēc skaita teīku, Valnu Pūdars nūsaslādž eposa publicīšonys pyrmū pūsmu, dorbu pī rakstīcešonas cer atsuokt šuo goda ūtrajā pusē.

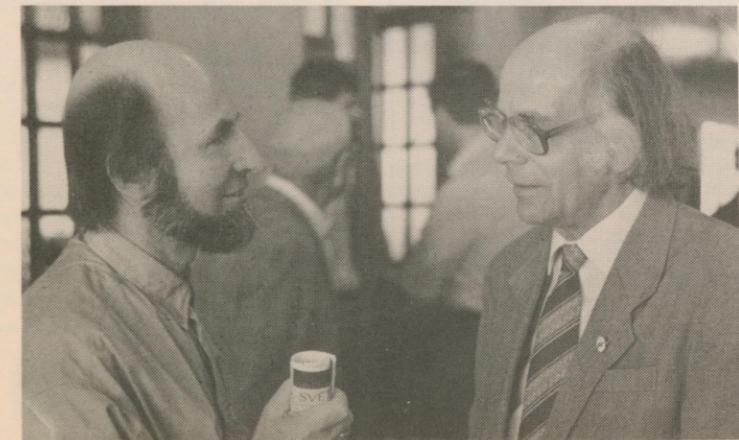
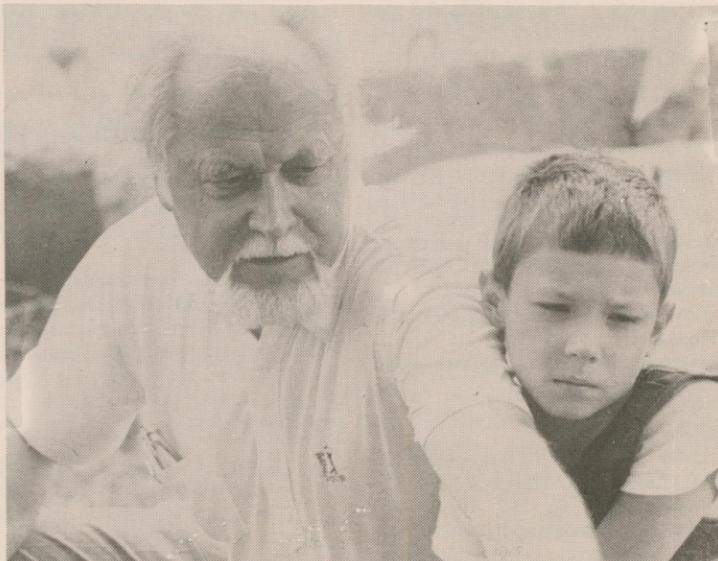
Interese un dūmas par E. Karūdznīka eposu nav vīnnūzeimeīgas. Literatūrynuotneica Ilona Salceviča 1997. godā «Tāvu zemes kalendārā» storp cytu par autoru roksta: «E. Karūdznīks ar vysim sovīm daudzajīm psīdonīmim ir kai storpūsmis storp trymdas un dzīmtīnes dzeju. Kai Frančs Krystužāns jys roksta interesantas fabulas, kai Jurs Zemzarāns sludynoj sovābeīgu latgaļu eposa teoreju un ir sacerejīs psīdoeposu. Jys lūti talanteīgs, vyspuseīgi apdōvynōts cylvāks, lels latgališu patriots. Latgališu kulturā jys palīks ar sovīm dzejūlim un fabulom, bet gūda vītu ījims ar dīzīsmu (Annas Rancānes vuordī) «Dzīd, trīlīoj mēžs», kurai kai komponists Jurs Rāznups sacerejīs muzyku. Juoatgudynoj, ka Eugenījs Karūdznīks kolpoj vairuokom muzom — jys ir rakstīniks, dzejīniks, vījūlīniks, komponists, dirģēnts un grafīks.



...Pōrskotūt arhīvu, atrodu dažas fotografējas nu 1992. goda. Skotūs ar šūdīnes acīm: jau tei ir pagōtne, jau vēsture — pīci godi. Nav storp myusim gaišō cylvāka Henriha Trūpa, nav Jōņa Cybuljska, nav ari Stanīslava Sauša... Dūmoju, ka avīzi interesēs laiku pa laikom nūpublicēt kaidūs zeīmeīgōkūs nūtykumus Latgolas kultūras dzeivē kai

atškotu uz tyvū—tōlū pagōtni.

Sūreiz augšējā attāļā žurnālists Ignats Blaževičs nu Vōcejas intervej Anatolīju Gorbunovu, jam aizmugurē stōv Gunārs Meierovics nu PBLA; sasatykuši divi profesori — Gunārs Krollis nu LMA un Augusts Mylts nu LU; kinorežisors Jōņš Streičs ar sovu audzūaktīri Boņuku; nalaikis S. Saušs ar profesoru Pīterī Zeilī.



JŌNS BROKS-EISĀGS

SŌPE SMEĻDZ UN SMEĻDZ

Šugod 25. martā paīt 48 godi, kai komunistu okupacejas totalitarais režims nūzīdzeigā kōrtā pret cilveību izrōve nu sovam sātōm, nu sovas dzimtaines vairōk par 42 tyukstūšōm Latvejas īdzeivōtōju un, nasarēkinojūt ni ar kaidom humanisma normom un cylvāku moralom un fiziskom cisōnom, pazamōjūsūs apstōklūs varmōceigi aizsyuteja tyukstūsōm kilometru tōļumā — uz Sibireju. Storp jim beja arī 69 Varakļōnu pogosta un piļsātas īdzeivōtōji, nalaimeigūs skaitā 45 sivites un 24 veiriši, gon cylvāki spēka godūs, gon ar sērmom govōm, bet arī kaida jauna dzeivebeja, kuras myužēš skaitoms pat na nedēļōs, bet dažōs dinōs.

Vacōkais cylvāks beja 1866. godā dzymušais Andrejs Briedis nu Varakļōnu Bērzkolny un 1951. godā jys aizgōja myužēibā. Nu pogosta vyslēlōkōs sādžas — Lelajim Stodim, kurūs beja 42 saimnieceibas, izvede Konstantina Broka (1988—1971) saimi, jō vadaklas Veronikas meitīnei Leontinei beja tika 12 dinas, kod lūpu vagonā beja jōmērej garais ceļš uz Tomskas apgobolu.

Varakļōnišūs tūlāk depōrtēja nu Viļānu dzeļceļa stacejas, mozōs meitīnes rodūs pakleida volūdās, ka jei pyrms aizvesōnas asūt myruse un, kod viļciņš aizgōja, Leontīnes mammas mōsas Maļvina un Petrunce ryupeigi pōmēkleja vysas dzeļceļa molas, kur stōvējūs ar nalaimeigajim cylvākim pibleivātī vagoni, lai atrostu zemē ikōrpātu myrušu un piņōceigi aplobōtu

PĪTERS SKUTELIS, SKULŌTŌJS

ELEKTRIFIKACEJA

2. turpynōjums

Aleksandrs Pastors nu Jelgovas īlas Preiļūs pibylst:

«1936. godā Rušynas īlas byvās, kur tagad atsarūn yudiņa tūpš, tyka byvātas dzērnovas. Piļsātas valde īpašnikam Vaisbōrdam atļōvi izsnēdze ar nūteikumim, ka elektroenergeju dūs apgaismōjumam.

Šei ceļtne beja divu stōvu, nu kūkmateriālam, kotlu telpa — nu betona un vinstōva, ciši pīsalēdze kūka daļai. Dzērnovas dorbyņōja gāzes generators, kurs sovokōrt dorbyņōja arī elektrogeneratoru. Dzinēja jaudu napīmiņu, bet sporarots beja ap 2 metrim diametrā, generators — ar 60 kW. Piļsātai elektrību piļōdōja rudīni, pa zīmu un leidz pavasarim nu pulkstīņ četrīm picīm vokorā leidz pusnaktei, gaisma beja vysōs golvonajōs īlōs, arī īdzeivōtōju mōjōs, jō tī gribēja mokōt. Vosorā elektrību napadeve, dzērnovas strōdēja visu divas dinas nedēļā. Tymā laikā — 1938. un 1939. godā — skūlas briedīnōs strōdōju par kurynōtōju. Dzērvnōvōs beja tam laikam vysmōdērnōkō tehnika, te mola gryudus, zērņus, pupas, beidēleja un gatavōja vysaidu veidu putraimus.

1939. godā šōs dzērnovas nūdaga, pēc muna prōta tam par īmesli beja mašinista un kurinōtōja nūzmaneiba, pavēršēja.

1937. godā vaitz, kur tagad ir dōrēņu veikals Daugavpiļš īlā, beja radio un elektropreču veikals un darbnicea, kura īpašniks renskurbergs beja cists sovas lītas meistar. 20 metrus augstā mastā uzcele vēja generatoru. Jō darbniceā radioaparatu īpašniki varēja uzlēdeit akumulatorus. Jys ar sovu ražōja elektroenergeju apgaismōja gon sovu veikalu, gon vairōkas apkaimes mōjas, pi tam vysu dinnakts tūmsū laikū.

Šys veikals un darbnicea pastōvēja leidz 1940. goda augustam.»

Četrudasmytajūs godūs, publicējūt Preiļu piļš attālu, padūmu prese rakstēja, ka bejušajā «mūižīniku perekli — gaismas piļš» — tūlāk šamā ākā beja izvītōta lauksaimnieceibas skūla, kura, kai roksta avize, bejuse vyslobōk nūstōdētī Latgolā, plaši apgōdōta ar mōceību leidzēklīm, 16 hektarim zemes, kurūs 4 hektarus lels augļu dōrzs un cytas «praktisku dorbu izvesōnai napīcīšamōs labriceibeibas». Tai beja arī sova elektrostaceja. Myusu skūlas 9. klases skūlāns Raivis Madelāns pirakstējis Jōgā Gavara atmiņas par tū laikū:

«1938.—1940. godā Valsts Preiļu divgadeigajā lauksaimnieceibas skūlā beja vēj arī pūdņiku, namdaru un mōjtureibas nūdāja, vadēja direktors Ezerkalns. Mōceību klases un internats beja piļš korpusā, saimnieceibas ākōs un bejušajā kolpu mōjā — mōceību darbniceas, stajlūs mytynōjōs lūpi, beja sova sylvumneica, arī mōjvaidas (6—8 ZS) dizeļdzinējis, kurs darbyņōja dorbgoldus gaļdniku cehā un deve gaismu, daleji arī piļsātas īdzeivōtōjim un istōdem.

50. godu sōkumā uzstōdēits nu kūga nūmontēits 57 kW generators, kurs ar strāvu apgōdōja ryupkombinatu — darbyņōja dorbgoldus gaļdniku cehā un deve gaismu, daleji arī piļsātas īdzeivōtōjim un istōdem.

kopūs.

Paļdis Divam. Leontine pōrdzeivōja vysas mūceibas, atsagrive Latvejā, nūdybyņōja gimines dzēivi, izaudzējōja un izskūlōja divas meitas Lideju un Zinaidu. Poša Leontine Solovjova tagad dzeivoj Viļānūs un ir vacmāmeņas gūdā.

Lai gon pagōjūsī vairōki godu dasmyti, tūmār okupantu nūdareitōs moralōs un fiziskōs pōreisteibas smēldz...

Myusu valsts veirim nav jōklusej, bet jōdūd prepsors lelō kaimiņa atmiņas zudumam, tolerances deficitam voi amnezejai (atmiņas pazusōnai), kod ji tēgōj par krivvolēdēigūs migrantu bezziyskumu Latvejā, šai demagogejai nav sōtuma. Voi myusu politiski represātūs un nalykumeigi nūstōtūs izbyuvātōs piļsātas, spēkstacejas, šahtas, dzeļceļi, kanaly, sagatavōti kūkmateriāli un vysdažaidōki cyti dorbi, dareiti bodā, soltumā un naapmoksōti navar byut par pamatu kompensacejas pīprasēšōnai? Ši objektī palyka Krivejā kūpā ar daudzim nūzīdzeigā kōrtā nūstōtajim cylvākim, kuri naizturēja smogūs dorba un dzeives apstōklūs. Jō kaimiņš tū jau aizmērs — atgōdnyōsim. Un na reizi vin...

Tys beja laiks, kurā arī maņ pošam nu dzeives tyka izrauti 11 godi.

Citējam ir vīglōk, kod pōridareitōjs atzeist sovu vaini un ir spējēgs lyugt pīdūšōnu, navys leidz bezjēdzeibai vīļkt vīnu un tū pošu dzīsmi par cylvāktiseību pōrkōpumim — kurs gon vairōk par vysim tū pikūpiš?

bynojami zōdžs un ēvelmaiša beja darbniceōs. Ari yudiņa syukni dorbyņōja elektromotors, piļš tūrni beja apjūmeiga tvērtne, nu kurīnes yudiņi piļōdōja vysai skūlai».

Cyts 9. klases skūlāns — Jōns Bernāns — sovokōrt pirakstējis Viktora Ivanova stōstējumū, ka tagadējūs Zaļōs un Lipōjas īlas krystōjumā bejušas Tuntulja vylnas kōrstuve un dzejas vārptuve, Višņevska vadmolās aprstōdēs darbnicea, jim pīdarējis tvaika dzinējs voi gāzgenerators, kurs bez tūšajim uzdavumim dorbyņōjis arī elektrogeneratoru, kura strāva deve apgaismōjumū šōm darbnicom un tyvokajom mōjom. Dažus agregatus darbyņōjūsī elektromotori. Šōs darbniceas strōdōja leidz 1940. godam.»

Interesants ir kaidis dokuments nu Preiļu vēstures un litiškōs mōkslas muzeja fondim, dateits ar 1940. goda 27. jūli — piļsātas valdes sēdes protokola kopeja. Pīsadalejūsī piļsātas vacōkais R. Aršs un lūceklī M. Kagāns un Rešetnikovs, protokolējis sekretars J. Putniņš. Dinas kōrtēibā — Preiļu apgōde un elektrogenergeju. Tōļok tekstā teikts, ka Preiļūs dzeivoj apmāram 2800 īdzeivōtōju, bet nu 1938. goda oktobra nav elektriskōs apgaismōšōnas, rudiņa un zīmas tīmsajōs nakts īdzeivōtōjim jōstajōj galeigā tīmsā, kas sagōdōj daudz nāeriteibu. Tai kai vysu nomu, dzeivūklū un veikalū īpašniki īsti bez izjāmuma vēlējās litēt elektriskū apgaismōjumū, pi tam tū pošu grib arī daži ryupnieceibas uzjāmū, vīnbaļseigi nūlāmts: stōtis sakarūs ar Daugavpiļš piļsātas valdi un uzjāmumū «Kegums» par elektrības piļōdētī Preiļūs pēc īspējas vysdreizōkā laikā, lai «piļsāta un jōs īdzeivōtōji varātu apmīrynōt sovas sasōpejūsōs vajadzēibas apgaismōšōnas zīņā». Šō jautājuma nūkōrtōšōnai komandēits piļsātas vacōkais, kuram mokōstī ceļa un komandējuma izdavumi.

Kai šam kungam gōja komandējumā un kaidis tam vysam izkōkums, myusim zīņu tryukst. Bet pensionēts ryupkombinata strōdniks Jōns Skudra (jō atmiņas pirakstēja konkursa daleibniks Sandis Čakuls) stōsta, ka 1944./45. godā Franča Čikuta vadeibā izremontējūs vacu dizeļdzinēju un generatoru, pi kam generatoru varēja darbynot arī dzērnovu turbina. Elektrība sōkumā izmontōta tikai apgaismōšōnai nu 22.00 vokortis un leidz pulkstīņ sešim nu reita, strāva bejuse pīvadeita valsts istōdem un priksūniku dzeivūklīm, jō generatora jauda nav bejuse lela. Šū staceju apkolpōjis Frančs Čikuts, vālōkais ryupnieceibas kombinata mehanikis. Nu 1951. goda leidz 1954. godam par elektriki strōdōjīs Vasiljūs Petrovs, tragiski gōja būjā uz elektrolinejas.

50. godu sōkumā uzstōdēits nu kūga nūmontēits 57 kW generators, kurs ar strāvu apgōdōja ryupkombinatu — darbyņōja dorbgoldus gaļdniku cehā un deve gaismu, daleji arī piļsātas īdzeivōtōjim un istōdem.

50. godu sōkumā uzstōdēits nu kūga nūmontēits 57 kW generators, kurs ar strāvu apgōdōja ryupkombinatu — darbyņōja dorbgoldus gaļdniku cehā un deve gaismu, daleji arī piļsātas īdzeivōtōjim un istōdem.

Turpynōjums sekōs.

STUDENTU KLUBEŠ

A. BYSTROVA, II KURSS

N. RANCĀNA UNIVERSALISMS

Nikodema Rancāna, lelōkō Latgolas darbinika XIX godsymta beigōs un XX sōkumā, vōrds pīdar tīm, ar kurim lepōjas Latveja un sevišķi Latgola. Jō universalisms beja napašmīrynōteiba un ceīņa, naatlaideigi loba meklējumi ar vysim īspējāmajim leidzēklīm sovai tautai. Ysu dzeivi jys paleidzēja dzimtainē un tautai, dorbējōs dažaidōs dzymtōs molas «dryvōs».

N. Rancāns pīdzima 1870. goda 13. septembrī Zalmuizās (vēļok Naurānu) apgostē Ludzās apriņki nalejā padzeivōtājā vītā Ivanovā, kuru reitēja jō tavs. Tū jys zaudeja agrā bērneibā, ar audzīnōšōnu nūsadorbōja mōte Anna. Pēc tautas skūlas beigōnas mōcējōs Ludzās aprinka skūlā, 1889. godā pabeidze Plīskovas realskūlu. Un kū tod dareit tōļok? Labi nūdrūšnyōti jauni ļauds varēja nasasteigt ar atbīdī uz šū jautājōjum, bet tīm, kuri jau beja nūzastōjūsī «uz sovom kōjom», jys pulkā arī N. Rancānam, varēja byut vins lāmums: kara skūla un militarais dīnasts. Un tai 1890. godā jys šū ceļu uz sōce, zynōšōnas papyldnyōja Francejā, kur īpazyna Rītumeiropas kulturu. Tūmār nabeja apmīrynōts ar izvēli un, atsagrizis dzimtainē, nūvyļka spūžu uniformu un 1891. godā īsastōja goreigajā seminārā, bet pēc tam arī goreigajā akademējā, kuru nūbeidze 1903. godā.

Lelajā Latgolas vizitacejā 1896. godā jys beja vins nu veiskupa Simona pavadnyim un pamateigi īpasazyne ar sovu dzimty nūvodu un jō tautu, piņeme lāmumu kolpēt tīm.

Goreidznika piņōkumus sōce pīļdēt Krōslōvā, tymā poša laikā sōce nūsadorbōt ar pedagogeju un vēļtēja joi 36 dzeives godus. Dzeivōdams Pīterpili laikā nu 1898. goda rudiņa leidz 1907. godam aktīvi pīsavērse sovas darbeibas golvonajim (vizītas: a) jaunōnas, c) literatura un prese.

Pīterburgas pūsmā N. Rancāns strōdōja par goreigū skūlōtōju (audzīnōtōju) gimnazejas trešajā un catūrtajā klasē, realskūlā, priņča Oldenburgas meitiņu gimnazejā, Nikolajevas kavalerijās skūlā, princeises Oldenburgas institūtā un Marinskas-Rōdžestvenskas sīviņu gimnazejā. Jys beja arī vins nu tīm pedagogim, kurs nasavteigi, ar sovīm leidzēklīm uzturēja pansionatu, lai gon pats nabeja nu bogōtajim. Šys pansionats beja lels atspaidis jaunōnei ceļā uz zynōšōnom — jymā mōcējōs 35—40 cylvāki, nu kurim vēļok daudzī izaveidōja par īvārijamom personeibom.

Utrō jō darbeibas īpatneiba beja tautas organizēšōna. Pēc byuteibas jys beja apvelēits ar lobom nūvārōšōnas spējom un osu prōtu, un vīnmār bogōts ar optimisma plynom idejom, centēs atrast izeju arī bezcereigōs situacejōs. Jo runojam par pyrmajōm latgalīšu avīzom, to Rancāns izdeve utrō pēc leluma un jei saucēs «Sākla», iznōce nu 1906. goda 15. februāra leidz šō poša goda 26. aprēļam, desmit numeri.

Šymā izdavumā lūti lelu vēreību piļgīze skūlom un izgleiteibai, laikroksts veicyņōja tautas pošapzīņas veidōšōnūs. Goreigūs rokstu jīmā nabeja, lai arī pēc īcereis beja dūmōta taidam virzījam, tī 1906. godā goreidzniku apsprīdē Rēzeknē beja īcarāts izdūt īši taidū laikrokstu. Daudz uzmaneibas jīmā beja vēļteits lauksaimnieceibā. Golvonais redaktors beja pats N. Rancāns.

Pēc N. Rancāna pōrsaceļšōnas 1907. godā uz Rēzekni, aktīvi sōce nūsadorbōt ar pedagogeju, šymā poša godā organizēja draudzes skūlu, kurā mōceibas nūtyka dzymtajā latgalju volūdā. Jys tū lūti mīļōja un cīņēja, beja nūnōcis leidz secynōjumam, ka tys vajadzējis skūlōs, un beja pyrmais, kurs šū ideju eistynōja prakšē.

Kod vyss tik labi izadeve ar šū draudzes skūlu, N. Rancāns Rēzeknē atvēre tērdzniecības skūlu, kura beja vyusskūla storp tūlāk pastōvūšajōm gimnazejom un komercskūlom. Latgolai jyi beja sevišķi vajadzēja, jō te vyspōr tryuka mōceību istōžu, kurōs jaunōne pēc pamatskūlas beigōšōnas varātu turpnyōt izgleiteibu, turklōt šei skūlā vēļ deve napīcīšamōs zīneibas tērdzniecībā.

Nikodema Rancāna sens sapnis beja lauksaimnieceibas skūlas izveidōšōna un, lyuk, 1912. godā jō sapyns pīsapīdēja — Greiškānūs tyka taidā mōceību istōde izveidōta. Mōceību laiks beja apriņōts dvejīm godim, varēja mōceifis zāni un ēitines pēc tautas skūlas pabeigōšōnas. Šai mōceību istōdei beja ferma ar lelō bēļdōrzu, kur skūlāni varēja nūsadorbōt ar jaunū augļu un dōrēņu šķirņu veidōšōnu, tei beja pyrmō lauksaimnieceiskū izgleitōtu darbiniku koltyve, kuras absolventi beja aicyņōti

ceļt Latgolas lauksaimnieceibu.

Šymā pūsmā N. Rancāns beja vins nu tīm, kuri labi apszazyņōja, ka vyspōreja izgleiteiba, taipat kai specialō (un ryupejōs par tū), beja tys, kurs radēja, pamatōja taidū organizaceju veidōšōnu, kuras lyktu pamatus normalai ekonomiskajai dzeivei. Un tū vysu darēja dēļ cytim, na dēļ sovīm lobumim, taidā kōrtā izapelņēja tautas simpatejas, atzeišōnu.

Jōpasakavej pi jō leidzdaleibas 1917. goda kongresā, kurā beja vins nu lozūņa «Breivōs latgola bejiva Latvejā» autorim. Kara un okupacejas laikā golvonōkōrt dzeivōja Reigā un Kūrzemē, turpnyōja strōdēt, daudz rakstēja un tulkoja — sagatavōja «Latvijas vēsturi» un cytas skūlas grōmotas, tulkoja A. Čehova stāstus, kuri palykuši naizdūti, Kūrzemē izveidōja pamatskūlu. Mira laikā nu jauna atsagrive Latgolā, atsōka ogrōkū godu nūsadorbōšōnu — strōdōja draudzēs skūlōs, nūsadorbōja ar organizatoriskū darbeibu un literaturu.

Rodōs arī jauni piņōkumi — latgalju skūlas grōmotu veidōšōna daudzūs priksmatūs, jō tyka nūlāmts, ka mōceibas nūtyks latgalju volūdā. Nu 1920. leidz 1929. godam vadēja Preiļu draudzī un daudz rakstēja, paraleli beja arī profsors tikkū Aglynu atvārtajā goreigajā seminarā un skūlōtāj Aglyunas gimnazejā. 1924. godā seminaru pārcele uz Reigu, N. Rancāns klīva par obu Aglyunas gimnazeju direktoru. Beja daudz gryuteibu un piņōkumu, bet jō dzeives kredo beja: ar sovīm poša spēkim īt leidz golam, un jys tam sekōja.

Pādejūs dzeives godus aizvadēja Rēzeknē, kur atsagrive 1929. godā. Beja breivis nu draudzes gona piņōkumim un piļneigi varēja pīsavēst audzīnōšōnai, jam beja uztycēti Rēzeknes valsts skūlōtōju instituta direktora piņōkumi. Jys lelō nūzeimi pīškeire Latgolas kulturas vēsturei. 1929. godā organizēja dramatiskōs mōkslas studēju, kurā par vadeitōju pīaicynōja Zeltmata kungu, paplašnyōja Latgolas tautas instituta darbeibu, organizējt jaunus nūdāļas, kursus. 1929. godā ar N. Rancāna paleidzeibu tyka izveidōts ōrpusskūlas izgleiteibas kongress, kurā nūlaseiti 20 referāti un pījīmti daudzī lāmumi, tymā skaitā taidas svareigs, kai — izdūt īspējami vairōk latgalju literaturas un papyldnyōt ar jū nūvodā asūšōs bibliotekas.

Kongresam beja īvārojamas īspējas, jō nu valsts budžeta tyka pīskērti leidzekli ōrpusskūlas izgleiteibas atbaļsteišōnai. Tyka nūlāmts reikōt literarus vokorus, organizēt literarus pulceņus, kas tyka arī eistynōts. Literary pasōkumi beja Latgolā un Reigā, jīmūs pīsadaleja pats monsinjors, byudams daudz pīredzējis, nasaskūpōjams ar vērtēigim padūim rakstnikim īsōcējim. Lai jīm nūdrūšnyōtu tīsikū un materiālū bāzi, 1930. goda janvarī Rēzeknē nūtyka literatu un žurnalistu apsprīde, kurā nūlame izveidēt latgalju literatu orūdu savīneibu un pyrmais, kurs parakstēja jōs statutus, beja N. Rancāns. Tūmār sakarā ar jō nōvi un dažu cytu īmaslu dēļ jyi savīneiba tōļok naatsateistēja. Šei tur cyti lāmumi tyka eistynōti, kur golvonō lūma beja monsinjoram, pīremnōkšōnu uzrōdēja izgleiteibas ministrs A. Keniņš.

Nu 30. aprēļa leidz 1. majam (1933. gods) Rēzeknē nūtyka Latgolas izgleiteibas un kulturas darbiniku 1. kongress, kurā pīsadaleja 227 delegati un 277 vīsi, arī izgleiteibas ministrs A. Keniņš un skūlu departamenta direktors K. Ozoliņš, īvārojami izgleiteibas un kulturas darbiniki. Pījīmts lāmums, ka jūcēt tautas kulturu un izgleiteiba, tam rūkas jōpīlīk gon pedagogim, gon pašvaldeibom un inteligencei. Tyka nūlāmts Rēzeknē izveidēt radiostaceju, lai Latgolai byutu sovi raidējumi, lai nūvodā jaunōne breivi varātu lyugt pedagoga specialitāti, Rēzeknes skūlōtōju institūtā atvērt paralelas klases, taipat arī Daugavpiļš skūlōtōju institūtā, lyugt valdeibu un Saeimu decentralizēt Latvejas Universitāti — četras fakultates pōrvēst uz Latgolū, paplašnyōt latgalīšu izdevnieceibas fondu.

1932. goda 18. martā Rēzeknē tyka reikōtās svineibas sakarā ar N. Rancāna pedagogiskō dorba 35 godim, kurā izskanēja daudz pateiceibas vōrdū un vēļejumū. Tūmār šim vēļejumim un poša N. Rancāna vēļmem nabeja lamts pīsapīļdēt — nūdzeivōjīs na mozū myužu un padarējis na mozū dorbu jys sajuta nūgurumū. Sōce streikōt sirds, 1933. goda vosorā saslyma ar gripu un daudzās dinas beja spīsts pavadeit gulāt. Tūmār vēļ jeta pīteikami daudz spēka na zaudeja cereibas pastrōdēt,

bet 21. jūli pulkstīn 9 nu reita atstōja šū pasauli ar vōrdim: «Cik maņ labi!»
Nikodems Rancāns jūti augstu vērtēja

dzeives skaistumu un karbut tōdēļ šū pasauli atstōja goda skaitōkajā laikā, kod vyss zīd un smaržoj.

Par N. Rancānu var runēt kai dažaidu bidreibu veidōtōju, saimnieceiskū pasōkumu organizātōju un vadeitōju, mōceību izstōžu veidōtōju, kai laikroksta redaktoru un izdeveju, kai dailliteratūras dorbu un mōceību grōmotu radēitōju, kai tautas folkloras centēigu vōcēju, kai erudeitu zynōtniku, tōļredzeigu kooperatoru, bidreibas (kusteibas) pret alkoholismu aizsōcēju, lauksaimnieceibas grōmotu autoru, redaktoru, kai lelysku pedagogu, lauksaimnieceibas skūlu dybynōtōju navin Latvejā, bet arī Krivejā, kai praktisku bīskūpēju...

Jys beja lels cylvāks arī vysaidā cytāidā zīņā, nūdzeivōja kvālus godus, vīnmār beja lobōkas dzeives meklējums tautai, beja specialists vysōs nūzarēs un deve lelu īguldējumu kai ekonomikā, tai izgleiteibā un literaturā, sovu dzeivi vēļtēja nūvodnikū goreigajai un materialajai izaugsmei. Jō aizīšona beja miļzeigs zaudejums gon Latgolai, gon vysai Latvejai.

Kai jau minēja, N. Rancāns lelu vēreibu vēļtēja jaunōnes audzīnōšanai, kas ir īpaši jōuzsver. Kod sōces latvišu skūlu organizēšōna, Latgolas darbiniki beja par tū, lai mōceibas nūtyktu mōtes volūdā. Lai tys tai varātu byut, tyka izdūta «Latvejas vēsture» I daļa — nu senajom dinom leidz 1184. godam, kur nūtalōts vōcišu ībrukums latvišu zemēs, — izdūta Reigā 1921. godā. «Latvejas vēsture», II daļa, kurā it runa par laiku nu 1184. leidz 1924. godam un beja dūmōta 5. un 6. klases, izdūta 1924. godā Daugavpilī.

N. Rancāns daudzi un nūpītni aizarōve ar vēsturi, interesējōs par atklōjumim šamā nūzarē, vōce etnografiskas zīņas, 1915. un 1916. godā pīsadaleja arheologiskajūs izrokumūs. Kod 1910. godā Rēzeknē beja pyrmō lauksaimnieceibas izstōde, vysī varēja aplyukēt etnografisku stendu. 1915. godā jys beja Rēzeknē tikkū organizātōs vēstures un etnografijas bidreibas vadeitōjs, kuras uzdavums beja studēt zīņas par nūvoda vēsturi, etnografiju, arheologieju, antropologieju, geografiju un cytas un, leidz kū beja savōkts pīteikami daudz materiālu, atvēre muzeju. Taidus muzejus jys centēs radeit skūlōs, kurōs strōdōja, uzskatēja, ka vēsture ir vysa pyrm-sōkums.

Jō grōmotas ir vysai originalas, īpaši tū var atcīnyōt uz vēstures II daļu, kura gon sastōdēita originali, gon interesanti aplyukōti fakti. Īpaša vēreiba piļgīzta kristianisma īvīšōnai, izmontōjūt dokumentalōs hronikas. Atšķireibā nu cytim autorim, N. Rancāns atcīnyōt vōcu kulturas lelū ītekmi. Grōmotā daudz informatīva materiāla un, īspējams, ir vīneigā, kur tik daudz raksteits par Latgolū pēc 1860. goda.

Vēļ pasakavēšu arī pi cytom jō grōmotom.

«Liturgijā» apskateitas katōļu baznīcas ceremonejas, izdūta 1922. godā Rēzeknē, turpat 1923. godā arī «Ticeibas pamati». Obas jōs beja vajadzēigas skūlas bārnim kai mōceību leidzēklis, bet jōs izmontōja arī jaunōne un godūs vacōki ļauds.

Originali veidōta «Ābece» (Lementars) vīgli apgyustama, bogōta ar ilustracejom un beja lobōkō storp tō laika cytom.

Nu 30. aprēļa leidz 1. majam (1933. gods) Rēzeknē nūtyka Latgolas izgleiteibas un kulturas darbiniku 1. kongress, kurā pīsadaleja 227 delegati un 277 vīsi, arī izgleiteibas ministrs A. Keniņš un skūlu departamenta direktors K. Ozoliņš, īvārojami izgleiteibas un kulturas darbiniki. Pījīmts lāmums, ka jūcēt tautas kulturu un izgleiteiba, tam rūkas jōpīlīk gon pedagogim, gon pašvaldeibom un inteligencei. Tyka nūlāmts Rēzeknē izveidēt radiostaceju, lai Latgolai byutu sovi raidējumi, lai nūvodā jaunōne breivi varātu lyugt pedagoga specialitāti, Rēzeknes skūlōtōju institūtā atvērt paralelas klases, taipat arī Daugavpiļš skūlōtōju institūtā, lyugt valdeibu un Saeimu decentralizēt Latvejas Universitāti — četras fakultates pōrvēst uz Latgolū, paplašnyōt latgalīšu izdevnieceibas fondu.

1932. goda 18. martā Rēzeknē tyka reikōtās svineibas sakarā ar N. Rancāna pedagogiskō dorba 35 godim, kurā izskanēja daudz pateiceibas vōrdū un vēļejumū. Tūmār šim vēļejumim un poša N. Rancāna vēļmem nabeja lamts pīsapīļdēt — nūdzeivōjīs na mozū myužu un padarējis na mozū dorbu jys sajuta nūgurumū. Sōce streikōt sirds, 1933. goda vosorā saslyma ar gripu un daudzās dinas beja spīsts pavadeit gulāt. Tūmār vēļ jeta pīteikami daudz spēka na zaudeja cereibas pastrōdēt,

N. Rancāns spolvai pīdar vairōk par 50 grōmotas, bet pavyssam izdūtas vin 20, daudzās sasaglobōjūsas rūkrokstūs. Storp izdūtajōm vēļ var nūsaukt «Vyspōreigū vēsturi» pamatskūlu 5.—6. klases, sastōvūšu nu 3 daļom, snādz zīņas par Krysta karim un leidz laikam pēc pyrmō pasaulja kara. «Katōļu baznīcas vēsture» 1920. goda rūkroksts, «Latvejas geografija», uzraksteita 1923. godā I daļa 3. pmatskūlu klases, sastōvūša nu divom daļom: dzimtaines mōceiba un fiziskōs un matematiskōs geografijas svareigōkōs zīņas. Utrō daļa adresāta 4. klases, tei satur: zeme kai dobas pamats, Saules sistema, vyspōreigas zynōšōnas par floru, faunu, klimatu un cylvāku rasem. Bogōteigi ilustrāta.

N. Rancāns savas grōmotas pats arī ilustrēja — beja lōbs mōksliniks, mōceību grōmotas uzraksteitas jūti vīglā, pīitāmā un saprūtamā nūcēibā.

NATĀLIJA GILUČA—VAIVODE

KAIDU PARADIZI SŪLĒJA

PŌRDŪMAS IZLOSŪT A. PROBOKA GRŌMOTU
«NO RĪTUPES LĪDZ KOLIMAI»

Mani ļūti pŕsteidze ŗei grŕmota, kuras sŕkumā autors tāļoj sovu bērcību, skūlas godus, dorba gaitu sŕkumu, bet tod nūteik natycamais: 1939. goda jūni septēpadsmīt-gadeigais jauneklis, nūtycādams Kominterņos pŕstŕvām, kas sūlej mŕceiņšonŕs ispēju Moskovā, matās pŕri Rītupei, lai nūklyutu teiksmainajā «apsūleitajā zemē» — komunistu savīneibā. Bet naivū, lātticeigū jaunekli tur sagaida vīneigi cītumi, beidzūt nūklyust Tŕļajūs Austrumūs — Kolyumā.

Vērgu dorbā un pusbodā aizīt godi. Natycams maņ tys vysš lykŕs tŕpēc, ka ar grŕmotas autoru asam gondreiz vīnaudzī, ari saimnīceibas myusim bejušas vīnāidas — jam Mērdzīnes—Pušmucovas pusē, maņ — Preiļu pogostā — 6 hektari idaleiti sādžas nūmalē. Uz vīnsātu beja jŕpŕsaceļ ari myusim, lai gon mŕtei — atraitnei, kurai veirs nūmyra pusgodu pēc munas dzimšonas, palīk 8 bārni, bet nav nīvina stypra strŕdnika, jo vīneigais dāls, tāvam aizejūt, ir 11 godus vacs. Naatlik nīkas cyts, kai vīneigi dorbs, dorbs svešŕs sātŕs pi svešim saimnīkim ejūt par ganem un kolpyunem. Maņ ŗūs dorbus vajadzēja sŕkt jau 5 godu vacumā un na jau sovā sātā.

Atnŕk nūtykumim bogŕtais 1939. gods — storptautyskajā dzeivē, gon Latvejā ar ūtrŕ pasaļa kara sŕkumu, kod Pūleju gobolūs sarausta divi nazvāri — Stalins un Hitlers. Ar Ribentropā—Molotova paktu izŗkērtis ir ari Latvejas liktīņš, pi myusu teik ireikŕtŕs sorkonūs karabāzes.

Tymā godā ari mes vysi asam izauguši. Vīna mŕsa nūbeiguse Vyŗku mŕj-tureibas skūlu jau strŕdŕja Daugavpilī, tikkū kai gimnazeju bejom beigušas ari mes, jaunŕkŕs mŕsas, kas obom mokšŕja syuru dorbu vysūs skūlas breivlāikūs, lai nūpeļneitu mŕceibu naudū — valŗst gimnazejŕs tei beja 120 latu.

Vīneigais brŕls tymā laikā jau strŕdŕja Reigas 39. pamatskūlā, jo beja isŕcis studejas Latvejas Universitatē, bez tam vēļ vadēja nūdaļu avīzē «Jaunais Vŕrds», kur sovūs rokstūs Latgolas jaunīšus aicynŕja mŕceitīs, lai navajadzātu it par kolpim cytūs nūvŕdūs.

Ispējams, ka par ŗim rokstim jys kryta nažēlesteibā, jo 1939. godā sŕces Ulmaņa valdeibas akceja pret skaitliski tūlāik vēļ mozu inteliņeņces sauveņu golvaspiļsātā. Kaidā apreļa naktī, pēc krāteišonas, teik apcītynŕti vysi «Jaunŕ Vŕrda» leidzstrŕdnīki. Vysvairŕk pŕrsteidza Latgolas studentu tāva B. Spūļa apcītynŕšona, kurs leidz tam 10 godus beja strŕdŕjŕis Izgleiteibas ministrejā un vadējŕis Latgolas studentu fondu, lai paleidzātu sova nūvoda tryuceigājim censūnim.

Tūmār ilgi jī vysi apcītynŕjumā

napalyka, pēc 8—10 dinom atbreivŕja, jo nīvinam navarēja pīrŕdeit pretvalŗstisku darbeibu. Centra avīzēs tūmār beja ivitŕts eiss ziņŕjums, ka jī apcītynŕti uz aizdūmu pamata par sadarbeibu ar komunistiskū pagreidi. Pēc tam vairŕki nu jīm tyka izsyuteiti nu Reigas — B. Spūļš par gimnazejas direktoru uz Pļaveņom, kur studentu fondu vadēt vairs navar, muns brŕls — uz Lāudŕnu.

Ar latgaļu inteliņeņces arestīm, īpaši ar paziņŕjumu avīzēs sabidreiba teik nūstyprynŕta dūma: redz, Latgolā tauta arvin vēļ dzeivŕj lēlā nabadzeibā, tŕpēc tur vysi ir komunisti. Nūtykumi pēc divim godim parŕda preteju — taiŗni nu Latgolas 1941. goda jūni čekas ministram paraksteišonai isnāgti vysgarŕki izvadāmūs saroksti — par tū atmūdas sŕkumā intervejā «Lauku Avīzei» žālŕjais pats Alŗfons Noviks, kuram, saleidzinojūt ar grŕmotas autoru, bejis laimeigŕks liktīņš nūklyut pŕri rubežai uz Savīneibu un tikpat laimeigi atsagrīzt, lai ŗeit turpynŕtu pagreides dorbu. Latvejas valdeiba, vēļ Sacimai pastŕvūt, jū apcītynŕja, tūtīs K. Ulmanis 1938. godā amnestēja — jys mīreigi varēja turpynŕt dorbošonūs pagreidē, gatavŕtis Latvejas okupacejai 1940. godā, kod jau kai jaunŕs padūmu valdeibas ministrs (tūlāik komisars) nūsasŕtu blokus Ulmanim leidz jŕ izsyuteišonai.

Ari es nasašaibu par vysgarŕkajim izvadāmūs nu Latgolas sarokstim, jo zynu, cik ticeigā tauta vīnmār dzeivŕjuse munā nūvoda. Bez tam nīvīns nu vacŕkŕs paaudzēs vēļ nabeja aizmērsis komunistu brīsmu dorbus ar cylvāku ŗausēnom, prīsteru vojošonom, bazneicu demolēšonu un laupeišonu 1919. godā.

Vīneigi LU studeju laikā uzzyņŕju, ka komunistu pagreide pādejis breivŕs Latvejas godūs pastŕvējuse ari Aglyunas gimnazejā un vīns nu jŕs lūceklim bejis A. Bryuvers nu Rudzātu pogosta Bryuverim, un J. Znūteņš, jauns dzejnīks un students nu Vŕrkovas pogosta Uŗackim. Pymais 1940. godā klīva par Universitates komjaunatnes sekretaru, tūmār, stŕstēja, dreiziļ apjautis, ka jaunajai ikŕrtai nav nīkaida sakara ar breiveibu, vīnleidzeibas un laimeigŕs dzeives idealym, kū beja atradīs komunistu slūdnydŕtŕju runŕs un rokstūs, atsacējis braukt leidza, sorkonajai armejai atsakŕpūt. Inŕkūt vŕcīšim, kaida nūdūts, nūšauts uz ilas, vīneigi Znūteņš, aizstŕvūt jauneibas idealys, kritis frontē 1942. godā.

Par tū laiku vēļ grybu pībīļst, ka tūreizeji pagreidnīki, ceineitŕji par «gaišū komunistu reitdinū», cik maņ zynoms, nīvīns nav nŕkuši nu vystryuceigŕkajom apryndom, taidi nav bejuši nī Bryuvers, nī ari Znūteņš munā pusē, nī ari rakstnīks J. Laganovskis — aktīvs komunistis pagreidē un ari vēļŕk

Kŕrsovas pusē. Kūkneses lelsaimnīka dāls beja P. Stučka — sorkonūs valdeibas golva 1919. godā, nu Zemgales lelsaimnīkim cēlīs asūt ari A. Peļše, lai gon ar tū nīkur nasalīleja. Pat J. Rainis, kas darbeibas sŕkumā cīši pisakļŕve P. Stučka dūmbidrim, bet, atsagrīzis nu trymdas ŗveicē, uz «komunistu paradizi» Krīveju gon nabrauce, jauneibā pīdarēja pi bogŕtŕkajim nūvoda ļaudīm, jo, rentejūt Jasmuižu, jŕ tāvs varējis aizdūt lelas summas pat Kameņecas mīužas īpašnikam Reutam, kuru ŗys mīužnīks naatdevis nī tāvam, nī kaidam cytam pīdarēigajam pēc jŕ nŕves. Tū varam uzzyņŕt nu dzejnīka vēstulem pīdarēigajim. Bet vīns nu zynŕtīnskŕ komunistu pamatlīcejim F. Engelss pīdarēja vīnai nu bogŕtŕkajom lelryupniku gīminem Vŕceja.

Munam mŕsasveiram Lelajūs Anspokūs jau treisdasmītūs godu sŕkumā beja radiouztvērējs, tŕpēc eisi pyrms okupacejas sŕkuma jys maņ varēja pavēsteit par slovonūs karavŕdūnu nūšaunŕnu, kurus labi pazyna, jo kai ŗtaba rakstvedīs beja izstāigŕjīs 1. pasaļa kara ceļus, zynŕja ari par latvišu sorkonūs strēļnīku un jūs vŕdūnu iznycynŕšonu tyuksūšom.

Nīkaidā gadējumā napīkreitu Evas Martužas (dz. Genovefa Juhneviča, ps. Digna Eira) saceitajam: «Latgola vīnmār protuse lūceitīs un izdobŕt. Tŕpēc pi vysom varom tei izdveivŕjuse nu vysmozŕk zaudējuse, neisdama tūs, kas nav teikami varai un glaimŕdami tŕ breiža izradzātājim» («Sieviete», 1994. g.).

Kū lai dora, kod cylvāks vysu sŕc mēreit pēc sevis. Nūdevēju, pakalpeņu nav tryucis ari munā dzymtajā pusē, ivŕrojamŕkais J. Klimkāns, kurs, sovu ŕdu glŕbdams, uz vergu dorbim Sibirejā nūdevis symtus.

Jo Latgola caur godusymtim spējuse nūsorgŕt sovu latviša stŕju, sovu volūdu, tod par tū jŕpŕsateic dziļajai ticeibai un skaneigajom dzismem bazneicā un pi cimū krystim Divmŕtes gūdam, ari par tŕm, kas dzīdŕtas kotrā sātā un teirumā. Cik tŕš skaneigas, mes vysi dzērdējam ari Preiļu nūvoda dinŕs Latvišu Bidreibas nomā Reigā ŗŕ goda februari.

TEDIS

KAS KURAM

Jauneibā strŕdŕju lauku skūlā, nu tŕs vītas ceļš uz piļsātu vede caur gleznainu skuju kūku mežu. Pusceļā, meža iskauts, atsaroda klajumeņš, kaidu mādž gleznŕt pŕsoku grŕmotŕs. Klajumam gar vīnu molu, prūm nu ceļa, vairŕku symtu metru garumā auga bārzu rynda. Vysi vīnāidā augumā i stingrumā kai olvas saldateni. Bārzi uz eglu un prižu zaļŕ fona vysūs godalāikūs izaskatēja jauki un pīceļja garumbraucūšīs.

Tymā godā beja myusu plotuma grādīm rata atvosora, vysš septembris i vēļ oktobra sŕkums turējās sylts un saulains. Doba nasasteidzūt krŕšŕjŕs vysŕs varaveiksnas krŕšŕs.

A. LAUCIS

CEREIBA

Reitūs klusi atnŕk gaisma,
Golvā zalta vainadzeņu,
Dvēseleites sīļdeidama,
Cereibu tŕm dŕvdŕdama.
Nasmej skali, naraud gauži,
Natur loba, nalaiž ļauna;
Izī vysu dinu spūža,
Myuzam palik — jauna.
Tīkpat jauna.

V. ŠIŠKINS

KARAVEIRA DVĒSELE

Latveja var storŕt spūži,
Varūni jai ceinŕs drūši.

Kaidā dinā dareišonŕs braucū uz piļsātu un sēdēju kūpā ar literati. Kod autobuss nasnēdze klajumu, jei ilgi skatējŕs uz bārzim, nanūsaturejŕs un sajusymnŕta izasauce: «Cik skaisti!» Tam varēja tīkai pikrist. Radzamū krŕsu gammu vysmoz es naasu spējeis apraksteit.

Vajadzēja sasagadeit, ka nŕkūšajā dinā tymā poša laikā tū pošu ceļu mārŕju kūpā ar kimejas skūlŕtŕju, veirīti pošūs spēka godūs. Ari jys, sādādams autobusam lūga pusē, bārzim veļteja vairŕk uzmanēibas, nakai nu jŕ varātu sagaideit. Un tymā poša vītā, kur pyrms dinas myusu skūlas dorba kolēge, pasagrizē pret mani un pŕteigi sacēja: «Tū redzi tur tūs bārzus — cik daudz sulys iznŕktu!»

Ti, kas palykuši dzeivi,

Dzymtū taku naaizmērs.
Latv' u meitas, ceļāt golvas,
Redz, kur karīgs pleivoj vējā.
Karaveirs ŗs spēku rŕda,
Sirds tam kvāļoj reita gaismā.
Ceļsim pīnŕkumu slavi,
Kura izceināta kaujā;
Lai ŗys vŕrds myus' uzziļ lyupŕs,
Breiveiba lai nasaryusej.

Latgolas jaunŕ vīļņa literati, nu kurim gaidom ļūti daudz — Valentīns Lukaŗeviės, Linda Kilevica un Oskars Seiksts, fotografēti RS bibliotekā nailgi pyrms jŕs slēgšonas.

Jezupa DANOVSKA foto



SKŪLA PAR KULTURVIDI

Kamer galēnu pogosta kungi un dāmas gatavŕjŕs vēlēšonom un pīsadaleja jymŕs, vītejŕs pamatskūlas direktore Agnese Gabrāne, atsasaucūt uz rajona padūmes pīkŕlykumu isnēgt pīteikumus uz naudas leidzeklim dažāidim pasŕkumim. Nīkŕ navarādāmi pasaceit par leidzekļu īdaleišonu kai taidū, padūmes komiteja, kuras kompetēncē ari kulturas vaicŕjumi, atbalstējuse ŗū irūsīni un nŕkuse pi atziņās, ka varbyut ari cytur pogostūs atsarostūs kaidis irūsnyŕtŕjŕs, kurs padūmŕtu par tū pošu sovā apkaimē. Jo na uz reizes, tod pamozam varātu sakŕpt un sakŕrtŕt kulturvidi.

Direktore lyudz 1410 latus uz izstrŕdŕjŕsi tāmi jūs izlŕišonai. Tymā skaitā uzlīkt pīmīnas plāksni literatūras kritikam un tulkŕtŕjŕm Stanislavam Belkovskam ar tekstu «Seit dzimis Stanislavs Belkovskis (Ego Edgars). 1902.—1941. Literatŕrkritikŕs». Leidzeigas plāksnes icarātas ari dzejnikam

un filozofam Robertam Avenam (Robertam Mūkam), dzimis 1923. godā, matematikas magistram Piteram Priņevoitam (1907.—1968.) sakarā ar rakstneicas Anitas Liepas 70 godu jubileju un ari jŕs seņču dzeives vītā «Sveteļi» Sondorūs.

Icarāti ari kopu pīminekli Vydsmuižas draudzes pŕvestam Ontonam Puncuļam (1875.—1919.) un jŕ mŕtei Mārai Punculei (dzimš Zmuidā), kurs beja ari literatūras un mŕkslas vērtēibu krŕjeis, taipat Nikolajam (Meikulam) Čačam-Dŕrznīkam, kurs atklŕjīs sīfera ražŕni.

Sovā projektā direktore īplāņŕjuse ceļa rŕdeitŕju ar tekstu «Galēnu pogosta kulturas un zynŕnes darbiniku pīmīnas vītas», izveidŕt ekspozicejas par pogosta rŕkdarbneicom, aizsorgojamajim dabas, vēstures un kulturas objektim, pogosta kartoshemu ar turistu un cytus interesejŕšū objektu izvītŕjumu pogosta teritorējā.

VAICŕJUMS «ZEMTURAM»

Izbeidzīt, lyudzu, krŕpļŕt pījimtū latgaļu ortografeju! Pagŕjŕjŕs god maņ beja plaša diskuceja par ŗū jautŕjumu ar daudzim latgaliski rokstŕšim kulturas un mŕkslas darbinīkim. Vysprecizŕk maņ par tū atraksteja vīnā nu sovom vēstulem Jŕņs Klīdējŕs (ŗū citatu sovā rokstā izmontŕjīs O. Seiksts «Zemtura» īprikšēja numerī). Vīneigi tŕpēc, ka Eiropā picŕs volūdŕs ir «uo», nav jŕsākēmoj pakal un jŕcyukŕj latgaliskŕ ortografeja. Nav ari jŕoizmērst, kai tymŕs volūdŕs salykums «uo» skaņ fonetiski! Jŕdŕmoj ar golvu! Tys taipat kai ėyuli skrīn pakal skandināvīm un ivad myusu tautai svečas tradicejas — Lucejas dinu, Valentīna dinu utt. Voi sovā laikā vēļ Rubīks, kēmŕdamīs pēc Moskovas, sŕce ivist piļsāts dinu, kuru mēģinŕja sveteit ar lelu pompu, lai gon tauta staigŕja ar plykom pakalŕm!

Jezups DANOVSKIS

ALBERTS BUDŽE

SMĀJDI

UN LABI BYUS

Jauneklis vaicoj goreidznīkam:
— Grybu valnam pŕrdūt dvēseli. Kai jys dūmojat, cik par tū sajīmšu?
— Nasaryupejat pŕrŕk: valns tū nu jyusim dabŕs par veļti.

Advokats kopračam vīnnējis tīsas prāvu, kapracs, par tū pasateikdams, soka:
— Advokata kungs, kai pateiceibu es jyusim kopu izrakšu bez moksas.

Pāvests Jŕņs XXIII pyrms ivēlēšonas kaidu laiku beja syutnīs Francejā, tī izacēle ar osprŕteibu. Kaidā diplomatu banketā jū nūsādnyŕja blokus ļūti styprī dekolētetai dāmai. Vysi gaidēja kaidu osprŕteibu nu syutņa. Pušdinom beidzūtīs, tyka pasnāgti ŕbeli. Dāma nu tīm atsateice, syutnīs, vēļreiz pīdŕvŕdams, nūsacēja:

— Ēdit vīn ŕbeļus, kod pyrmŕ sīvīte beja apāduse, jei pazyna, kai ir kaila!

— Soki, kū tu dori, kod zŕboki cauri?
— Dūdu kurpnīkam lobŕt.
— Taipat ari grēcinīkus Dīvs namat prūm, bet mēģinŕj izlobŕt.

Divas jaunas meitines vīļcīnī sēd pretīm kapucinam, jaunkuņdzēs grib pasazŕbŕt par klŕstertāvu un uzsŕc streidu par myrŕņu sadadzynyŕšonu. Pēdeigi vīna jautoj:
— Cineitais, jyus taču asat pŕteigi dūmojŕšūs cylvāks un pikreitāt myrŕņu kremacejai? Dūmojūt par kopu un myrŕņu satryudeišonu klyust ļūti brīsmēigi?

Mŕks mīreigi atbīļdeja:
— Pi ŗŕ iskota tod ari styngri turatīs, jo valnam vīna capta zŕss nūteikti byus meilŕka par sapyvušu.

Prāvests eksaminej leigavaini:
— Voi tu idzer?
— Nā.
— Voi tu peipej?
— Nā.
— Voi kartas spēlej?
— Nā.
— Voi tu sovu olgu vīnmār

Kaidis pīrsters brauce vīļcīnī, pretī sēdēja jauneklis, kurs ļauni izarunŕja un izzŕbŕja. Izkŕpūt nu vīļcīņa, goreidznīks sacēja:
— Uz redzēšonīs!
Jauneklis atbīļdeja:
— Nīkod mes vairs nazaredzēšīm!
Uz tū pīrsters nūteice:
— Asu cītuma kapelans, sprīžūt pēc jyusu runas un dzērdātŕ, to mes dreiziļ sazatiksim!

Kaidis jautoj goreidznīkam, kŕpēc Dīvs nasūdej grēcinīkus? Pīrsters uz tū atbīļd:

Latgolas nūvoda nedēļas laikroksts
REDKOLEGIJA
Dybynŕtŕjŕs — A. Rancana
izdevnīceiba.

Masu informācijas leidzekļa
registrācijas aplīceiba Nr. 1609.
Iznŕk nu 1994. goda 30. decembra
reizi nedēļā — pīktdīnŕs.

Izdevēja nŕrekinu konts Latvijas
Unībankas Preiļu nūdaļā Nr. 468425,
kods 310101416. Izdevēja adrese:
A. Upiša īlā 3-49, Preiļi LV-5301,
tŕļruņš 8-253-21516. 1. īspīdļksne.

Datorsalykums Līvija Kalvāne,
datormaketeišona — Solveiga
Sarkane. Īspīsta SIA «Latgolas drukā»
Bazneicas īlā 28, Rēzeknē, LV-4601